

Kazimierz Maniecki OSPPE

SANKTUARIUM JASNOGÓRSKIE W ŚWIETLE „REDEMPTORIS MATER”

Jan Paweł II w homilii z 1 stycznia 1987 roku i w encyklice "Redemptoris Mater" mówi o "swoistej geografii" wiary i pobożności maryjnej, wskazując na sanktuaria maryjne jako na szczególnie uprzywilejowane miejsca obchodów Roku Maryjnego. Nie ulega wątpliwości, że takim miejscem jest sanktuarium jasnogórskie, zaliczane do sanktuariów o charakterze międzynarodowym.

Idąc za wskazaniem Papieskiego Komitetu Roku Maryjnego, podejmujemy próbę pogłębienia świadomości teologicznej sanktuarium Królowej Polski na Jasnej Górze, włączając się tym samym w realizację zadań nakreślonych przez program Roku Maryjnego. Naszym zadaniem będzie ukazanie roli Bogarodzicy obecnej w znaku Jasnogórskiej Ikony oraz Jej sanktuarium. Jako Dom Boży, Stolica Mądrości, żywa Świątynia Ducha Świętego odbiera Ona od wiernych cześć ze względu na tajemnicę Wcielenia. W sposób konkretny i tajemniczy jest uprzywilejowaną drogą wiodącą na spotkanie z Bogiem. W tym, co najbardziej zawasy na takim a nie in-

nym ujęciu podejmowanego zagadnienia, będzie bogactwo historycznych i religijno-duchowych doświadczeń, zdobywane przez liczne pokolenia pielgrzymów jasnogórskich na przestrzeni ponad sześciuset lat.

Bardzo konstruktywne pod tym względem i pokrzepiające staje się dla nas studium wypowiedzi Jana Pawła II, zawartych w encyklice "Redemptoris Mater", o Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła. Jakkolwiek będzie to pierwszorzędne źródło dla naszych rozważań, nie może zabraknąć jednak przypomnienia przynajmniej niektórych wypowiedzi Papieża na temat Jasnej Góry z okresu sprawowania przezeń zarówno posługi papieskiej, jak również biskupiej.

1. Sanktuarium "w ikoną obecności Maryi" pośród ludzi we wspólnocie Kościoła

Podejmując temat obecności Maryi w tajemnicy Chrystusa i Kościoła, Ojciec Święty rzuca wiele światła na inne prawdy związane z "Jej czynną i wserczą obecnością w życiu Kościoła". Pragnie zatem powiedzieć, że tym szczególnym miejscem, w którym można najbardziej doświadczyć tej "czynnej obecności" Maryi jest właśnie sanktuarium. "Maryja pozostaje wciąż obecna w dziele Kościoła, który wprowadza w świat Królestwo Jej Syna. Ta obecność Maryi znajduje zarówno w naszych czasach, jak i w całych dziejach Kościoła, wielorakie środki wyrazu. Posiada ona

też wieloraki zasięg działania"¹. Spośród wielu przejawów działania "tej obecności", które Papież wylicza kolejno w encyklice, ważne miejsce zajmuje "przyciągająca i promieniująca moc wielkich sanktuariów, w których nie tylko jednostki czy środowiska miejscowe, ale niekiedy całe narody i kontynenty szukają spotkania z Matką Pana, z Tą, która jest błogosławiona, ponieważ uwierzyła, jest pierwszą wśród wierzących"².

Zacytowane przez nas zdanie z "Redemptoris Mater" zdaje się być teologicznym dopełnieniem definicji sanktuarium, jaką podaje nowy Kodeks Prawa Kanonicznego. Tenże, normując status prawny sanktuariów, podaje: "sanktuarium jest to kościół lub inne miejsce sakralne, do których za zgodą ordynariusza miejsca pielgrzymują liczni wierni dla szczególnej przyczyny pobożności"³. Ta prawno-kanoniczna koncepcja sanktuarium staje się bardziej zrozumiała i zarazem o wiele bogatsza w swej treści dopiero w kontekście wypowiedzi Papieża.

Źródłem "szczególnej przyczyny pobożności", która stanowi rzeczywistość jakiegokolwiek sanktuarium jest wiara. Sanktuarium - możemy tak powiedzieć - jest tajemnicą

1 Encyklika "Redemptoris Mater" Ojca Świętego Jana Pawła II o Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła, dalej cyt. RM, 28.

2 Tamże.

3 Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Pallottinum 1984 kan.

wiary. Kryje się w nim przede wszystkim tajemnica Bożej obecności, która staje się udziałem wiernych dzięki tajemnicy obecności Maryi. Jest to zbieżne z myślą Papieża. Mówi on bowiem: "Taka jest wymowa Ziemi Świętej, duchowej ojczyzny wszystkich ohrześcijan jako ziemi rodzinnej Zbawiciela świata i Jego Matki. Taka też jest wymowa tylu świątyni, które wiara chrześcijańska zbudowała poprzez wieki w Rzymie i na całym świecie; i takich miejsc, jak Gwadelupa, Lourdes czy Fatima i innych w różnych krajach, wśród których jakże nie wspomnieć Jasnej Góry na mojej ziemi ojczystej"⁴.

Ojcowie Kościoła od pierwszych wieków jego istnienia nazywają Maryję "Przybytkiem Najwyższego", "Świątynią Boga", "Arką Przymierza", kryjącą w sobie Zbawiciela, którego Ona poczęła, porodziła i ofiarowała Bogu. Dlatego w sanktuarium zawiera się także tajemnica Tej, która była zawsze mieszkaniem Boga w sposób mistyczny - poprzez kaskę, której nigdy nie utraciła; i w sposób fizyczny - jako Matka Syna Bożego. W przedziwny sposób urzeczywistnia się w Maryi "teologia mieszkania Boga" i to, co również nazwano "lokalizacją Boga". Stąd sanktuaria maryjne żyją i owocują obecnością Boga - Zbawiciela w Jego Matce. Bóg - Zbawiciel zamieszkał mistycznie i fizycznie w swojej Matce, aby przez Nią nam się udzielać, zwłaszcza w niej-

scach Jej poświęconych. Te miejsca są nieustannie nawiedzane przez ludzi szukających Boga, znajdują Go właśnie dzięki Tej, która jest "pierwowzorem Kościoła, w porządku wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem"⁵. Takie miejsca na ziemi Bóg od samego początku historii zbawienia wybrał i ustawicznie na nowo wybiera po to, aby był w nich szczególnie obecny dla dobra człowieka. "Można by mówić - pisze Jan Paweł II - o swoistej geografii wiary i pobożności maryjnej, która obejmuje wszystkie miejsca szczególnego pielgrzymowania Ludu Bożego szukającego spotkania z Bogarodzicą, aby w zasięgu matczynej obecności Tej, która uwierzyła, znaleźć umocnienie swojej własnej wiary"⁶.

Wiara Maryi, jaka została nam ukazana przy Zwiastowaniu, a jeszcze mocniej u stóp Krzyża na Golgocie, otwiera przed człowiekiem jakby na nowo "ową wewnętrzną przestrzeń, w której Przedwieczny Ojciec może napełnić nas wszelkim błogosławieństwem duchowym". Chodzi tu o przestrzeń "Nowego i wiecznego Przymierza", która nie została zamknięta, lecz trwa nadal w Kościele, który jest w Chrystusie "sakramentem... wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego"⁷. Z kolei za-

5 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele "Lumen gentium", dalej cyt. KK, 63.

6 RM 28.

7 Tamże.

uważamy, że "owa przestrzeń" realizuje się konkretnie w wymiarach poszczególnych sanktuariów maryjnych, wśród których Jasna Góra posiada ważne i doniosłe znaczenie. Opierając się na wielu wypowiedziach Jana Pawła II na temat sanktuarium jasnogórskiego, możemy śmiało dziś mówić o uniwersalnym charakterze Jasnej Góry, który to charakter pozostaje zarazem znakiem służby Kościołowi powszechnemu.

Dla przykładu przytoczymy wypowiedź Ojca Świętego, który żegnając się z Jasną Górą 6 czerwca 1979 roku, w czasie pierwszej Pielgrzymki do Ojczyzny, w akcie zawierzenia Jasnogórskiej Matce Kościoła i świata powiedział: "Jasnogórska Matko Kościoła! - Raz jeszcze oddaję Ci siebie w macierzyńską niewolę miłości - wedle mego zażożenia; Totus Tuus! Oddaję Ci Kościół wszędzie, aż do najdalszych krańców ziemi! Oddaję Ci ludzkość i wszystkich ludzi - moich braci, wszystkie ludy i narody. Oddaję Ci Europę i wszystkie kontynenty. Oddaję Ci Rzym i Polakę, zjednoczone poprzez Twego Sługę nowym węzłem miłości. Matko, przyjmij! Matko, nie opuszczaj! Matko, prowadź!"⁸.

Sanktuarium Jasnogórskie napełnione działającą i miłującą obecnością Boga, która poprzez pośrednictwo Matki Chrystusa na tym miejscu jest szczególnie zrozumiała i bliska, staje się świadectwem historii zbawienia. Sanktu-

⁸ Jan Paweł II, Pożegnanie Jasnej Góry 6 VI 1979. W: W pielgrzymce do ojczyźnej ziemi. Paryż 1980 s.146.

arium to ujawnia też, że tajemnica Maryi znajduje się w sercu tajemnicy Chrystusa i Kościoła i jednocześnie dzięki temu lepiej przeżywamy Misterium Chrystusa i Kościoła, w które zostaliśmy włączeni. Przypomniał tę prawdę Kardynał Wojtyła w kazaniu na uroczystość Królowej Polski: "Wielką tajemnicę Chrstu i poczucie odpowiedzialności za nasz Chrzest w jakiś szczególny sposób przeżywa się na Jasnej Górze... trudna prawda Ewangelii i Krzyża dzięki Maryi w Jej obecności i Jej macierzyńskiemu uczestnictwu, nabiera szczególnego światła, staje się jasna dla każdego człowieka"⁹.

To, dzięki czemu Jasna Góra stała się tym, czym jest dla Kościoła w Polsce i na całym świecie - nie jest wypadkową różnych sił, wydarzeń, oddziaływań wartości historycznych i kulturalnych. Najważniejszym czynnikiem jest bowiem żywa obecność Maryi poprzez Obraz Jasnogórski, który stał się na całym świecie znakiem duchowej jedności Polaków. Jakże trafne i wyczerpujące jest stwierdzenie Jana Pawła II: "Jest to równocześnie - mówił Papież na Jasnej Górze - jakby znak rozpoznawczy naszej duchowości, naszego zarazem miejsca w wielkiej rodzinie ludów chrześcijańskich, zespolonej w jedności Kościoła. Przedziwne jest zaiste owo królowanie Matki za pomocą Jej jasnogórskiego wizerunku; królowanie Serca coraz bardziej potrze-

9 K. Wojtyła, Kazanie 3 V 1966. W: Oto Matka Twoja. Rzym - Jasna Góra 1979 s.53.

bnie w świecie, który wszystko usiłuje wyrazić przy pomocy
zimnych kalkulacji i czysto materialnych celów¹⁰.

2. Sanktuarium jasnogórskie wprowadza w świat wiary

Analiza nauki zawartej w "Redemptoris Mater" prowadzi do wyodrębnienia myśli przewodnich tejże encykliki, które z kolei rozpatrywane pod kątem interesującego nas zagadnienia, pozwalają nam widzieć jeszcze lepiej niż dotąd czym jest sanktuarium, a także jakie są jego zadania. To nowe spojrzenie Papieża na tajemnicę sanktuarium prowadzi do pogłębienia świadomości teologicznej wypracowanej w ramach dotychczasowych poszukiwań. Kardynał Joseph Ratzinger w komentarzu do encykliki Jana Pawła II "O Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła", wylicza przynajmniej cztery zasadnicze myśli tejże encykliki¹¹. Na pierwszym miejscu - zdaniem J. Ratzingera - Jan Paweł II mówi o Maryi jako o człowieku wiary. To, co jest u początku i przez cały czas wszystkich poczy-
nań, które prowadzą do sanktuarium - to głębia wiary. Naj-

10 Jan Paweł II, Homilia do wiernych z Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego 6 VI 1979. W: W pielgrzymce do ojczyznej ziemi, jw. s.140.

11 Por. J. Ratzinger, Das zeichen der frau. W: Maria - Gottes Ja zum Menschen. Herder - Freiburg - Basel - Wien 1987 s.116-127.

pełniej ukazuje nam tę głębię i do nie zarazem prowadzi Maryja, "która szła naprzód w pielgrzymce wiary i utrzymywała wiernie swe sjednoczenie z Synem aż do Krzyża"¹².

Doświadczenia jasnogórskie pozwalają zauważyć również i to, że z jednej strony do sanktuarium prowadzi oszłowieka głębia wiary, a z drugiej strony, że dla "tej głębi naszej wiary przychodzą tutaj nowe światła, nowe pomoce ze strony tej Matki, która-jak mówi nam modlitwa jasnogórska - jest przeznaczona do pomocy"¹³. Wydaje się, że pielgrzymi stający przed Maryją obecną w znaku jasnogórskiego Obrazu oczekują na pierwszym miejscu pomocy w zakresie wiary. Maryja uczy wiary. "Jej wyjątkowe pielgrzymowanie wiary - czytamy w encyklice - wciąż staje się punktem odniesienia dla Kościoła, dla osób i wspólnot, dla ludów i narodów, poniekąd dla całej ludzkości" pielgrzymującej do Jej sanktuariów znajdujących się na różnych miejscach globu ziemskiego. Podczas ostatniej pielgrzymki do Ojczyzny, Papież uświadomił nam jeszcze raz, że ta tajemnica uobecnia się również w naszym narodowym sanktuarium: "sanktuarium jasnogórskie - jedno z wielu w świecie - jest jednym z tych miejsc, gdzie to przodowanie Ludowi Bożemu ze strony Matki Chrystusa jest

12 KK 58.

13 K. Wojtyła, Kazanie 26 VIII 1973. W: Oto Matka Twoja, jw. s.242.

szczególnie wyczuwane"¹⁴. Widzimy, że Maryja na tym miejscu, "po macierzyńsku przewodniczy nam w ziemskiej wędrówce: w pielgrzymowaniu wiary, nadziei i miłości"¹⁵. Przewodniczy również wszystkim Polakom w tym samym pielgrzymowaniu za pośrednictwem swego Jasnogórskiego Wizerunku.

Obraz Matki Bożej Jasnogórskiej przedstawia w swym temacie malarskim jedną z podstawowych prawd wiary dotyczącą osoby Maryi: wyraża mianowicie Boskie Macierzyństwo Najświętszej Maryi. Jest to malarski zapis, z którego odczytujemy prawdę wiary o wywyższeniu Maryi przez Boga w zbawczym dziele Odkupienia. W tym Wizerunku odsłania się nieustannie przed nami zasadnicza treść mariologiczna: prawda o Maryi, która stała się rzeczywiście obecna w tajemnicy Chrystusa właśnie przez to, że "uwierzyła". Ten obraz wskazuje na Maryję jako osłowieka wiary: "Błogosławiona jesteś, któraś uwierzyła, że spełnią się słowa powiedziane Ci od Pana" /Łk 1,45/. Obok tych słów Papież stawia wyrażenie "łaski pełna", które słyszymy w pozdrowieniu anioła, gdyż "pełna łaski" oznacza przy Zwiastowaniu dar Boga samego, a "wiara Maryi, którą głosi Elżbieta przy Nawiedzeniu, wskazuje na to, jak Dziewica nazaret-

14 Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z Jasnogórskiego Szczytu 13 VI 1987. "Jasna Góra" 5:1987 nr 9/47/ s.10.

15 KK 58.

ańska odpowiedziała na ten dar¹⁶.

Sobór Watykański II uczy, że "Bogu objawiającemu należy okazać posłuszeństwo wiary, przez które człowiek z wolnej woli cały powierza się Bogu"¹⁷. Takie właśnie ujęcie wiary znalazło doskonałe urzeczywistnienie w Maryi, a poprzez Nią zdaje się nieustannie urzeczywistniać w nas samych, kiedy pielgrzymujemy do Jej sanktuarium. W życiu Maryi momentem przełomowym było objawienie Jej woli Boga, wobec której musiała dać odpowiedź. Słowa Elżbiety "błogosławiona jesteś, któraś uwierzyła" na pierwszym miejscu - mówi Jan Paweł II w encyklice - odnoszą się do tego właśnie momentu¹⁸. Do tego momentu odwołują się teraz wszystkie pokolenia szukające umocnienia wiary w miejscach szczególnej obecności Tej, "która uwierzyła", której odpowiedź "niech mi się stanie" zdecydowała od strony ludzkiej o spełnieniu się obietnicy Boga. To maryjne "fiat", tak jak ongiś otworzyło nowe perspektywy na zbawienie świata - tak samo i dziś otwiera wierzących na zbawienie i jednoczy z Chrystusem "Odkupicielem człowieka". W sanktuarium staje przed nami Ta, która "przez wiarę bezwzględnie powierzyła siebie Bogu - stwierdza Papież w "Redemptoris Mater" - a zarazem całkowicie poświęciła samą siebie jako Służebnicę Pańską, osobie i dziełu swego

16 RM 12.

17 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym "Dei verbum", 5.

18 Por. RM 13.

Wszyscy, którzy uczestniczą w tej samej pielgrzymce wiary, w której "błogosławiona Dziewica szła naprzód" kroczą za Maryją i jednocześnie uczą się od Niej posłuszeństwa wiary. Ona bowiem wskazując na Chrystusa - jak to wiadać w malarskim zapisie - uczy, że uwierzyć sercem, to znaczy powierzyć siebie samą istotnej prawdzie słów Boga żywego, znając i uznając z pokorą, jak niezbadane są wyroki i niezgłębione Jego drogi /por. Rz 11,33/. "Maryja, która z odwiecznej woli Najwyższego znalazła się - rzecz można - w samym centrum owych niezgłębionych wyroków Boga, poddaje się w poświęceniu wiary przyjmując całkowicie i z sercem otwartym to wszystko, co było przewidziane w planie Boga"²⁰.

Pielgrzymi przychodzący do sanktuarium jasnogórskiego czują, że stają przed nimi w swoim oziębłym Wizerunku Maryja jako Matka wiary, która uczy, że w życiu ludzkim nie ma takich trudn ści, których nie dało by się pokonać przez wiarę. Wiara Maryi, podobnie jak w ciągu całego Jej życia była konsekwencją Jej macierzyńskiego "fiat", tak i teraz daje się nieustannie potwierdzać, iż czasem trzeba nawet "uwierzyć wbrew nadziei". Postawa Maryi najbardziej przekonuje człowieka o tym, że tylko dzięki takiej wierze dochodzi się do ostatecznego zwycięstwa. Tylko

19 Tamże 13.

20 RM 14.

ozłowiek tak pokorny jak Maryja może mieć tak wielką wiarę, jak Ona miała.

Ojciec Święty z kolei zwraca uwagę na to, iż wiara Maryi znajduje swoje wypełnienie wówczas, gdy staje pod Krzyżem swego Syna /por. J 19,25/. Papież między innymi pisze: "Jakże wielkie, jak heroiczne jest wówczas posłuszeństwo wiary, które Maryja okazuje wobec niezbadanych wyroków Boga! Jakże bez reszty powierza siebie Bogu, okazując pełną uległość rozumu i woli, wobec Tego, którego drogi są niezbadane"²¹. Słowa Elżbiety wypowiedziane do Maryi po Zwiastowaniu osiągają swoją definitywną wymowę u stóp Krzyża. Na Kalwarii dopiero pojmujemy, jak przejmująca staje się moc, którą zawierają w sobie słowa "błogosławiona jesteś, żeś uwierzyła".

W świetle wypowiedzi Jana Pawła II lepiej rozumiemy, dlaczego obecność Maryi w tajemnicy Chrystusa i Kościoła staje się tak bardzo bliska i niemalże "dotykalna" przez wiarę, gdy nawiedzamy miejsca w szczególny sposób Jej poświęcone. Ona przez wiarę staje się obecna wśród ludzi i "tajemnicę Chrystusa w sposób dyskretny - ale bezpośredni i skuteczny - uobecnia ludziom". Czyni to w swoim sanktuarium. Z głębi serca używa ludzkości tego, co sama czerpie z tajemnicy swego Boskiego Syna. Ona napełnia wciąż boską treścią swoje serce, by później, gdy zajdzie

21 Tamże 18.

potrzeba otworzyć je i powiedzieć światu, że do Boga dochodzi się przez serce i że Bogu najlepiej jest w ludzkim sercu. Dekonuje się to tylko na drodze wiary, na którą wprowadza Ta, która "szła naprzód w pielgrzymce wiary".

3. Jasna Góra "miejscem szczególnego zmagania"

"Pielgrzymowanie w wierze" ma swój model w Maryi Matce Chrystusa. Wyraża się on we wzmożonym pielgrzymowaniu do licznych sanktuariów, zwłaszcza maryjnych. Maryja stając się "pierwowzorem Kościoła przodowała w porządku wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem"²². Owo przodowanie odnosi się do samej wewnętrznej tajemnicy Kościoła, który widzi wypełnienie swej zbawczej misji w życiu i poskannietwie Maryi. "Jej wyjątkowe pielgrzymowanie wiary - mówi Najwyższy Pasterz Kościoła - wciąż staje się punktem odniesienia dla Kościoła, dla osób i wspólnot, dla ludów i narodów"²³. Ona też jako wielki znak pojawiający się na niebie, prowadzi i podtrzymuje nas w naszym pielgrzymowaniu, kierując nas do zwycięstwa zwyciężającego świat, a tym zwycięstwem jest wiara nasza /por. 1J 5,5/.

Sobór Watykański II podkreśla moment ostatecznej pełni, ku której pielgrzymujący Kościół zdąża, zaznacza-

22 RM 5.

23 Tamże.

jąc, że właśnie Bogarodzica jest już jego eschatologicznym wypełnieniem. "Kościół w osobie Najświętszej Maryi Panny już osiągnął doskonałość, dzięki której istnieje nieskalany i bez smazy. Chrześcijanie równocześnie ciągle jeszcze starają się usilnie o to, aby przewyciężyć grzech, wzrastać w świętości; dlatego wznoszą oczy ku Maryi"²⁴.

To wznoszenie oczu ma miejsce szczególnie w sanktuariach poświęconych Matce Chrystusa, gdzie przybywający pielgrzymi - obraz żywego Kościoła - pośród "doświadczeń i ucisków" krzepią się "mocą wyrażoną w maryjnym Magnificat" i równocześnie prawdą Bożą - pragną rozjaśnić trudne i nieraz zawiłe drogi ziemskiego bytowania ludzi. Te święte miejsca - w których serce Ludu Bożego bije jakby żywiej, miejsca szczególnych spotkań między Bogiem a ludźmi, miejsca, w których Maryja w specjalny sposób zamieszkuje - stają się niejednokrotnie "miejscami zmagania się człowieka" z mocami ciemności. Wydaje się słuszne takie stwierdzenie, że sanktuarium jasnogórskie może stanowić najlepszy dowód w tym wymiarze.

Jan Paweł II podczas drugiej pielgrzymki do Polski, przemawiając w kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze, powiedział do Paulinów: "Życzę wam, aby przez waszą posługę rosła Jasna Góra i promieniowała. Rosła działaniem

Ducha Bożego, działaniem Służebnicy Bożej, Oblubienicy
Ducha Świętego. Tak bardzo tego działania potrzeba w na-
szych czasach, bo są to czasy wielkich zmagañ. /.../
Właśnie w okresie tych wielkich zmagañ, Maryja dana jest
nam jako znak: Niewiasta obleczone w słońce, księżyc pod
Jej stopami, a na głowie Jej korona z gwiazd dwunastu²⁵.
Właśnie w czasach tego wielkiego zmagania, w którym ma
udział cała ludzkość kończącego się drugiego tysiąclecia,
potrzebne jest potężne, potężniejsze niż kiedykolwiek,
promieniowanie mocy Ducha Świętego przez Maryję Dziewicę.

"Przedziwną tajemnicę jasnogórskiego sanktuarium -
- mówił Jan Paweł II w homilii podczas Mszy św. z okazji
jubileuszu sześćsetlecia obecności Maryi w znaku Jasno-
górskiego Obrazu - liturgia oddaje przede wszystkim czy-
tając zapis Ewangelii Janowej o godach w Kanie Galilej-
skiej"²⁶. Dobrze nam znany ten tekst mówi o obecności
Matki Jezusa: "była tam Matka Jezusa" /J 2,1/. Analogicz-
nie do rzeczywistości sanktuarium jasnogórskiego i zwią-
zanych z nim dziejów naszego narodu można powiedzieć za
Papieżem, że "rok 1382/83 odsłania w naszych dziejach
jakby nowy kształt owego zaproszenia. Obraz jasnogórski
przynosi z sobą nowy znak obecności Matki Jezusa /.../.

25 Jan Paweł II, Przemówienie do Paulinów 19 VI 1983.
W: Jasnogórski Pielgrzym. Częstochowa - Jasna Góra
1983 s.124.

26 Tamże s.138.

Począwszy od 1382 roku, staje Maryja wobec synów i córek tej ziemi, wobec całych pokoleń, i powtarza te same słowa. Na tej drodze Jasna Góra staje się szczególnym miejscem ewangelizacji²⁷. Słowo Dobrej Nowiny - głoszonej w tym miejscu ukazuje tutaj jakąś niepowtarzalną wyrazistość, a równocześnie zostaje zapośredniczone jakby przez Maryję: "cokolwiek wam powie, czyńcie" /J 2,5/.

Chrystus obecny wraz ze swą Matką w Polskiej Kanie stawia dziś przed Kościołem na pierwszym miejscu sprawę człowieka i jego wolności, ponieważ człowiek jest zarazem "drogą Kościoła, drogą jego codziennego życia i doświadczania, posłannictwa i trudów"²⁸. Na Jasnej Górze wyczuwa się tak bardzo to, że Kościół nie może odstąpić od człowieka, od jego losu, ponieważ w ścisły i nierozdzielny sposób jest on złączony z Chrystusem. Musi zatem mieć przed oczyma tego właśnie człowieka w całej prawdzie jego życia, które jest zmaganiem. "W samym bowiem człowieku - mówi Jan Paweł II w 'Redemptor hominis' - wiele elementów zwalcza się nawzajem. Będąc bowiem stworzeniem, doświadcza on z jednej strony wielorakich ograniczeń, a z drugiej strony czuje się nieograniczony w swoich pragnieniach i powołany do wyższego życia"²⁹ Papież przypomina

27 Tamże s.139.

28 Jan Paweł II, Encyklika "Redemptor hominis" 14.

Por. Paweł VI, Encyklika "Populorum progressio" 21.

29 Jan Paweł II, jw. 14.

nam tę powinność i jednocześnie daje do zrozumienia, że Kościół nad Wisłą spełnia wówczas w całej pełni swoje posłannictwo, kiedy tę sprawę o człowieku odczytuje z niezłabnącą uwagą, z żarliwą miłością i dojrzałym przejęciem, kiedy wprowadza człowieka na drogę prawdziwej wolności opartej na Chrystusie, która jest miarą jego godności.

Na szczególną uwagę z naszej strony zasługuje to, co Papież nazywa "jasnogórską ewangelizacją wolności". Wzywa ona do życia w wolności, do czynienia dobrego użytku z darem wolności, do jej budowania, a nie niszczenia. Papież mówi następnie o zasadniczych dwóch wymiarach tej "jasnogórskiej ewangelizacji". Pierwszy z nich dotyczy wolności człowieka, wyzwania się od tego, co tę wolność ogranicza, pomniejsza, łamie u samego niejako korzenia - w duszy człowieka, w jego sumieniu. Jakże wspaniałym potwierdzeniem tego byli ci wszyscy ludzie, którzy dzięki Chrystusowi i Jego Matce - Pani Jasnogórskiej osiągnęli prawdziwą wolność i ukazali ją, ohooby nawet w warunkach zewnętrznego zniewolenia. "Iluż w ciągu tych sześciu wieków - wołał Papież - przeszło przez jasnogórskie sanktuarium pielgrzymów? Iluż tutaj się nawróciło, przechodząc od złego do dobrego użycia swojej wolności? To jest też chyba najbardziej podstawowy wymiar jasnogórskiego sześćsetlecia. Pozostał on i nadal pozostaje w żywych ludziach, synach i córkach tej ziemi, gdy do ich serc Bóg zsyła Ducha Syna swego, tak, że w całej wewnętrznej prawdzie mogą wołać: 'Abba, Ojciec'. A zatem nie jesteś już niewol-

nikiem, lecz synem"³⁰. Pozostanie dla nas tajemnicą, co dokonywało się i wciąż dokonuje w sercach ludzi, wszak jedynie sakrament pojednania - znak Bóżeo miłosierdzia, tak obficie szafowany na Jasnej Górze - mógłby dać pełny obraz nawróceń.

Drugi wymiar "jasnogórskiej ewangelizacji wolności" dotyczy wolności Narodu i wolnej Ojczyzny. Tu bowiem tak często przypomina się Narodowi, że "naród jest prawdziwie wolny, gdy może kształtować się jako wspólnota określona przez jedność kultury, języka, historii" oraz, że "państwo jest istotnie suwerenne, jeśli rządzi społeczeństwem i zarazem służy dobru wspólnemu społeczeństwa i pozwala narodowi realizować właściwą mu podmiotowość, właściwą mu tożsamość"³¹.

Doświadczenia historyczne, szczególnie na przestrzeni ostatnich stuleci po najbardziej współczesne czasy, potwierdzają to, że Maryja jest dana - w swym jasnogórskim Wizerunku - przede wszystkim na czasy trudne, czasy zmagania; osobistego, bądź narodowego. Doświadczenia te potwierdzają prawdę wyrażoną w encyklice "Redemptoris Mater", iż "Maryja całkowicie poddana Bogu i zupełnie zwrócona ku Niemu, u boku swego Syna, jest najdoskonalszą ikoną wolności i wyzwolenia ludzkości i wszechświa-

30 Jan Paweł II, Homilia na Jasnej Górze 19 VI 1983.
W: Jasnogórski Pielgrzym, jw. s.144.

31 Tamże.

ta³². To ku Niej Kościół, zwłaszcza na polskiej ziemi, którego jest Matką i Królową, zwracał i wciąż zwraca swój wzrok, by zrozumieć w pełni sens swej misji. Słowa, które wypowiedział Jan Paweł II na Jasnej Górze podczas ostatniej pielgrzymki do Ojczyzny, nacechowane są przede wszystkim wielkim wołaniem o wolność człowieka i o wolność Kościoła, który w całym świecie zмага się o wolność posługiwania, o wolność słowa Ewangelii, o wolność sumienia i wyznania, o wolność religii. "Niech jasnogórskie sanktuarium - modlił się Następca św. Piotra - pomoże Papieżowi w trosce o Kościół, o Lud Boży, o wszystkich wierzących, tam gdzie wierzyć i wyznawać wiarę jest najtrudniej./.../ Trzeba, żebyście razem z Papieżem, który jest waszym Rodakiem, mieli w oczach i sercach wszystkie wymiary zmagania się Kościoła w świecie współczesnym o wolność dzieci Bożych. Zmagania się nie tylko z programami, ideologiami, z systemami, które są wrogiem religii, ale także i ze słabością człowieka, ze słabością przejawiającą się na różne sposoby"³³.

32 RM 37.

33 Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z Jasnogórskiego Szczytu 13 VI 1987. "Jasna Góra", jw. s.10. Papież powiedział wówczas: "Niech Jasnogórskie Sanktuarium podejmie troskę Papieża o wolność człowieka i Kościoła w Polsce i świecie współczesnym".

4. Sanktuarium jasnogórskie "miejsce objawiania macierzyńskiego pośrednictwa Maryi"

Żaden inny chyba wymiar tajemnicy sanktuarium jasnogórskiego nie posiada takiej mocy przekonywującej, jak ten, na który chcemy teraz zwrócić uwagę. Najpełniej wydaje się on odzwierciedlać w sobie rzeczywistość tego "świętego miejsca", w którym nie tylko poszczególni ludzie, ale niekiedy całe narody szukają Boga i jego pomocy poprzez Matkę Odkupiciela.

Zapis Ewangelii Janowej mówiący o obecności Maryi na godach w Kanie, tak często odczytywany w sanktuarium na Jasnej Górze, w pełni streszcza "zadania Maryi, które podejmuje wobec stojących przed Jej Wizerunkiem pielgrzymami". Wyraża on troskę Maryi o ludzi, która przejawia się w nieustannym wychodzeniu im naprzeciw w szerokiej skali ich potrzeb i niedostatków. To zarządzenie konkretnej, pozornie drobnej i nie największej wagi potrzeby w Kanie posiada jednak głębokie znaczenie: "owo wychodzenie naprzeciw potrzebom człowieka oznacza równocześnie wprowadzenie ich w zasięg mesjańskiej misji i zbawczej mocy Chrystusa"³⁴. Papież określa to działanie jako pośrednictwo. "Redemptoris Mater" zawiera wyjaśnienie: "Maryja staje pomiędzy swym Synem a ludźmi w sytuacji ich braków,

34 RM 21.

niedostatków, cierpień. Staje pomiędzy czyli pośredniczy, nie jako obca lecz ze stanowiska Matki³⁵. Ma Ona "prawo" mówić Chrystusowi o potrzebach ludzi i "wstawiać się" za nimi, nie tyle w wymiarze doczesnym, co w wymiarze nadprzyrodzonym, w którym ostatecznie dopełnia się zbawienie wszystkich wybranych. Nie dziwi nas zatem to przejmujące wyznanie Jana Pawła II, wypowiedziane podczas pierwszej pielgrzymki do Polski: "Ta, która przemawiała pieśnią na ustach praójców, przemówiła w swoim czasie tym Wizerunkiem, poprzez który wyraziła się Jej macierzyńska obecność w życiu Kościoła i Ojczyzny. Jej macierzyńska troska o każdą duszę, o każde dziecko, o każdą rodzinę, o każdego człowieka, który żyje na tej ziemi, który pracuje, walczy, ginie na polach bitew, zostaje skazany na zagładę, który zmaga się z sobą, zwycięża, a czasem przegrywa..."³⁶

I te ostatnie słowa - jakże wzruszające - o przyzwyczajeniu się Polaków, aby wszystkie, niesłozone sprawy swojego życia, różne momenty ważne, rozstrzygające, a także chwile szczególnie odpowiedzialne i wiele innych "wiązać z tym Miejscom, z tym Sanktuarium". Dzieje się tak, ponieważ Ona - Pani Jasnogórska - "obecna w tajemnicy Chrystusa i Kościoła" jest teraz obecna w swoim sanktuarium, obecna dla każdego i dla wszystkich, nawet

35 RM 21.

36 Jan Paweł II, Homilia na Jasnej Górze 4 VI 1979.

W: W pielgrzymce do ojczyznej ziemi, jw. s.66.

dla tych, którzy do Niej pielgrzymują tylko "duszą i sercem", a nawet choćby tylko "ostatnim tchnieniem życia", jeśli inaczej nie mogą.

Z całą pewnością możemy powiedzieć, że bogate doświadczenie Jana Pawła II wyniesione z tyłu spotkań z Jasną Górą, dokąd przybywał z posługą biskupią, zaważyło na ostatecznym kształcie encykliki "Redemptoris Mater". Jako Najwyższy Pasterz Kościoła katolickiego może dzięki tym swoim doświadczeniom jeszcze lepiej doceniać wartość "argumentu polskiego" w rozumieniu tajemnicy Maryi, Jej pośrednictwa, które wiąże się ściśle z Jej macierzyństwem. Dzięki tej więzi pośrednictwo Maryi posiada specyficznie macierzyński charakter i jest jednocześnie podporządkowane jednemu pośrednictwu Odkupiciela. Dlatego "macierzyńska rola Maryi - uchy Vaticanum Secundum - w stosunku do ludzi żadną miarą nie przyćmiewa jedynego pośrednictwa Chrystusowego, lecz ukazuje jego moc"³⁷. Możemy więc mówić, że jest to pośrednictwo w Chrystusie. W tym samym dokumencie soborowym czytamy przecieź: "Kościół nie waha się jawnie wyznawać taką podporządkowaną rolę Maryi; ciągle jej doświadcza i zaleca ją sercu wiernych, aby inni wsparci tą macierzyńską opieką, jeszcze silniej przyłgnęli do Pośrednika i Zbawiciela"³⁸. W ten sposób rola Maryi staje

37 KK 60.

38 Tamże 62.

się tym bardziej szczególna i wyjątkowa, wypływa z Jej boskiego macierzyństwa i tylko na gruncie pełnej prawdy o tym macierzyństwie może być rozumiana i przeżywana w wierze.

W wypadku Maryi i Jej macierzyńskiego współdziałania z Chrystusem należy podkreślić, że to pośrednictwo jest "szczególne i wyjątkowe" dlatego, ponieważ oparte jest na "pełni łaski", wyrażającej się w pełnej gotowości "Służebnicy Pańskiej". Z kolei "odpowiadając na tę wewnętrzną gotowość swej Matki, Jezus Chrystus przygotował Ją coraz bardziej do tego, aby stała się Matką ludzi w porządku łaski"³⁹. Zatem macierzyństwo Jej po odejściu Syna - pozostaje w Kościele jako pośrednictwo macierzyńskie. W miejscach szczególnie uświęconych Jej obecnością, Maryja wstawiając się za nami współdziała nieustannie w zbawczym dziele Chrystusa. Pośrednictwo Matki Odkupiciela, tak bardzo odczuwane w tyłu ranktuarialach, "uczestniczy w powszechności pośrednictwa Chrystusa". Ona - poprzez wielokrotne swoje wstawiennictwo ustawicznie zjednuje wszystkim dary zbawienia wiecznego. Wedle nauki Vaticanum Secundum, Maryja "dzięki swej macierzyńskiej miłości opiekuje się braćmi Syna swego, pielgrzymującymi jeszcze i narażonymi na trudy i niebezpieczeństwa, póki nie zostaną doprowadzeni do szczęśliwej Ojczyzny"⁴⁰.

39 RM 39.

40 KK 62.

W ten sposób macierzyństwo Maryi trwa stale w Kościele jako wstawiennicze pośrednictwo. Kościół wyraża swą wiarę w tę prawdę nazywając Maryję "Orędowniczką", "Wspomożycielką", "pomocnicą" i "Pośredniczką"⁴¹.

To nauczanie Jana Pawła II o macierzyńskim pośrednictwie Maryi możemy z łatwością odczytać w wydarzeniach mających miejsce na Jasnej Górze: pośrednictwo między Chrystusem a ludźmi, którzy uczestniczyli w przyjęciu weselnym w Kanie Galilejskiej i pośrednictwo między Chrystusem a ludźmi, którzy od sześciu wieków uczestniczą w dziejach jasnogórskiego sanktuarium. Jest to bowiem jakby dalszy ciąg tamtego wydarzenia. "Jasna Góra i Obraz stale znajduje potwierdzenie w tej Ewangelii - mówi w swoim czasie Kardynał Wojtyła na Jasnej Górze - i to miejsce jest po to, ażeby tutaj w szczególny sposób przedłużał się dialog Matki z Synem"⁴².

Dokonując tak ukonkretnionego odczytania tajemnicy Bogarodzicy, która rozpoczyna się w tajemnicy Chrystusa - nasuwają się na myśl różne wypowiedzi Ojca Świętego, w których mówi wprost, że owa macierzyńska obecność Maryi stała się dla nas szczególnie wyczuwalna poprzez Obraz Jasnogórski. "Ona po macierzyńsku przewodniczy całemu Ludowi Bożemu w jego ziemskiej wędrówce w pielgrzy-

41 Por. KK 62.

42 K. Wojtyła, Homilia do artystów 13 IX 1977. W: Oto Matka Twoja, jw. s.322.

mowaniu wiary, nadziei i miłości - przewodniczy synom i córkom ziemi polskiej w tym samym pielgrzymowaniu za pośrednictwem swego Jasnogórskiego Wiserunku⁴³. Dokonuje się to na różny sposób, obejmuje wszystkie wymiary życia człowieka, gdzie to macierzyńskie pośrednictwo Maryi jest tak bardzo pożądane.

5. Znaczenie Roku Maryjnego w sanktuarium jasnogórskim

Ogłoszenie Roku Maryjnego jak również encykliki "Redemptoris Mater" podyktowane zostały głębokimi racjami i związanymi z nimi nadziejami Papieża. Stojąc u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa, Jan Paweł II pragnie przygotować Kościół do tego wydarzenia, kierując nasz wzrok ku Maryi, którą posłużył się Syn Boży jako opatrznościowym narzędziem, aby stać się Synem Człowieczym i zapoczątkować nowe czasy. Pamiętając o tym, Kościół obchodzi specjalny Rok poświęcony Matce Bożej, podejmując konkretne inicjatywy, mające na celu pogłębienie tajemnicy Maryi oraz szerzenie nabożeństwa do Niej w duchu odnowionego zaangażowania się w wypełnianie woli Bożej, na miarę tego przykładu, jaki został nam dany w

43 Jan Paweł II, List skierowany do Polaków na rozpoczęcie Roku Jubileuszowego. W: Jasnogórski Pielgrzym, jw. s.310.

postawie Służebnicy Pańskiej. "Niech te inicjatywy - mówił Jan Paweł II w homilii noworocznej 1987 wygłoszonej w bazylice św. Piotra - zostaną włączone do struktury roku liturgicznego i "geografii" sanktuariów, które pobożni wnieśli dla Ciebie, Panno Maryjo, we wszystkich zakątkach świata. Pragniemy Maryjo, abyś zajaśniała na horyzoncie współczesnego Adwentu, kiedy zbliżamy się do kresu drugiego tysiąclecia po Chrystusie"⁴⁴.

Wzwanie Papieża w pierwszym rzędzie winny przyjąć sanktuaria maryjne, biorąc szczególną odpowiedzialność za realizację wskazań Ojca Świętego, wyrażanych przy różnych okazjach, a zwłaszcza w maryjnej encyklice. Do tej odpowiedzialności zobowiązuje już sama struktura sanktuarium maryjnego, które nie tylko ma nosić znamiona "szczególnej pobożności, ale również musi wzbudzać "szczególne uczucie pobożności" u wiernych, musi przyciągać duchowo⁴⁵. Ci, którzy udają się do danego sanktuarium ze szczerą wolą spotkania się z Bogiem w tej tajemnicy, jaką ono reprezentuje - ze szczerą wolą wewnętrznej przemiany i pogłębienia życia chrześcijańskiego; wzmocnienia postawy apo-

44 Tenże, Homilia w czasie Mszy w Bazylice św. Piotra 1 I 1987. "L'Osservatore Romano", wyd. polskie. 1987 nr 1/86/ s.14.

45 Per. J. Dudziak, Prawno-kanoniczna koncepcja sanktuarium. "Tarnowskie Studia Teologiczne" 9; 1983 s.67-68. Zob. także P. Pasternak, Sanktuaria w nowym Prawie Kanonicznym. "Jamna Góra" 2;1984 nr 7 s.9.

stolskiej, gdy tam się spowiadają, przyjmują Komunię św. i biorą udział w urządzeniach tam nabożeństwach - ci ludzie powinni mieć także okazję do pogłębienia zbawczych tajemnic wiary.

Jan Paweł II przypomina, aby to pogłębienie tajemnicy Maryi, zwłaszcza podejmowane w sanktuariach maryjnych, nie ograniczało się do przypominania, iż Maryja poprzedziła narodzenie Chrystusa, lecz aby "w świetle Maryi uwydatnić, iż odkąd dokonała się tajemnica Wcielenia, dzieje ludzkości weszły w pełnię czasu, a znakiem tej pełni jest Kościół"⁴⁶.

Sanktuarium maryjne, podejmując posługę głoszenia Słowa Bożego, ma uświadamiać, że w czasie trwania Roku Maryjnego jest wezwany Kościół nie tylko do tego, co w jego przeszłości dokonało się dzięki macierzyńskiej współpracy Bogarodzicy z dziełem zbawienia w Chrystusie, ale także, aby "Kościół przygotował ze swej strony drogi na przyszłość do tej zbawczej współpracy"⁴⁷.

Szczególną wymowę powinno mieć zakończenie Roku Maryjnego, które wypada na uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Dziewicy. Należy bowiem uwydatnić ów "wielki znak na niebie", o jakim mówi Apokalipsa, aby tym samym uczynić zadość wezwaniu Soboru, który patrzy na Maryję jako na "znak niezawodnej nadziei i pociechy dla pielgrzy-

46 RM 49.

47 Tamże.

mującego Ludu Bożego". Wezwanie to Sobór wyraża między innymi tak : "Niechaj wszyscy chrześcijanie błagają wytrwale Matkę Boga i Matkę ludzi, aby Ona, która modlitwami swymi wspierała początki Kościoła, także i teraz w niebie wywyższona ponad wszystkich świętych i aniołów, wsta-
wiała się u Syna swego, dopóki wszystkie rodziny ludów, zarówno tych, które noszą zaszczytne imię chrześcijańskie, jak i tych, co nie znają jeszcze swego Zbawiciela, niech zespolą się szczęśliwie w pokoju i zgodzie w jeden Lud Boży na chwałę Przenajświętszej Trójcy"⁴⁸.

Zadania nakreślone przez Papieża w sposób bardzo szeroki i ogólny, winny znaleźć swoje konkretne odzwierciedlenie w programie duszpasterskim, zwłaszcza w naszym sanktuarium narodowym, gdzie Maryja współpracuje ze swoim Synem. Przede wszystkim należy nieustannie przywoływać obecność Tej, która przoduje Ludowi Bożemu na polskiej ziemi - po to, aby z Maryją wchodzić w nową przyszłość; w "pełnię czasu".

Aby sanktuarium jasnogórskie mogło odpowiedzieć na postawione przed nim zadania, musi mieć przed sobą zarówno wskazania Jana Pawła II, jak również szczegółowe sugestie wysuwane przez Papieski Komitet Roku Maryjnego. Ponieważ te szczegółowe zagadnienia nie wchodzą w zakres naszego tematu, ograniczymy się tylko do wyliczenia pię-

48 KK 69.

- oiu propozycji, które Komitet Obchodów Roku Maryjnego podsuwa do refleksji, przy opracowywaniu programu duszpaster-
skiego: 1. Sanktuarium jako miejsce sprawowania kultu;
2. Sanktuarium ośrodkiem kulturalnym; 3. Sanktuarium
miejscem powołania; 4. Sanktuarium miejscem miłości;
5. Sanktuarium miejscem działalności ekumenicznej.

Wydaje się, że podjęta przez nas próba odczytania teologii sanktuarium jasnogórskiego, które nosi na sobie znamiona stawiające je w rzędzie wielkich sanktuariów maryjnych w Kościele powszechnym, dokonywana w świetle encykliki "Redemptoris Mater" pozostawia na pewno wiele do życzenia. Mamy jednak nadzieję, że jest to jakiś krok naprzód na drodze pogłębiania tajemnicy i znaczenia Jasnej Góry, a dzięki temu stanie się przedmiotem dalszej refleksji teologicznej, do której zachęca nas szczególnie wspaniałe bogactwo mariologii i pobożności maryjnej Jana Pawła II.

THE SHRINE OF JASNA GÓRA IN THE LIGHT OF
"REDEMPTORIS MATER"

Summary

In his encyclical "Redemptoris Mater" John Paul II opens new ways of deepening theological consciousness of the Marian shrine. The Pope speaks of the "specific geography" of faith and Marian devotion by pointing to Marian shrines as especially privileged places to celebrate the

Marian Year. Moreover, he offers a deepened theological interpretation of religious life in that dimension. In accordance with "Redemptoris Mater", we have attempted a new vision of Jasna Góra as an international Marian shrine with the Holy Virgin present in the token of the Icon where she receives homage from the faithful through the mystery of incarnation as "House of God", "Seat of wisdom" and "Living seat of the Holy Spirit". Thus, in a way both concrete and mysterious, she is a privileged way to God.

A close analysis of the Pope's teaching contained in "Redemptoris Mater" and his numerous references to Jasna Góra allow the following presentation of the above subject. In agreement with the Pope's generalisations, we present the theology of Jasna Góra in four dimensions:

1. The Jasna Góra Shrine as an "Icon of the Holy Virgin's presence" amongst the people in the community of the Church;
2. The Shrine's role of introduction to the world of faith;
3. The Shrine as "place of a special struggle" through unity with the Holy Virgin as "the most perfect icon of freedom and deliverance of humanity and the universe";
4. The Marian Shrine as "place of revelation of the Holy Virgin's motherly intercession".

It is not enough for the Marian Shrine to be characterised by "special devotion", it must also arouse "a special feeling of devotion" in the faithful, it must attract. That concerns plans for the future of every sanctuary. It seems that, owing to its exceptional position, the Jasna Góra Shrine embodies this plan by constantly recalling the presence of the One who leads the faithful in Poland; with Her it enters the new era: "the prime of time".